

HET WILD KONIJN IN DE OMSTREKEN VAN AARDENBURG,

IN VERBAND MET DE VERANDERINGEN VAN DEN BODEM ALDAAR.

DOOR

G. P. ROOS.

Ik sta op een der bovenachterkamers van het huis de Meiboom te Aardenburg. De Lente huwt zich aan den Zomer, en ik open een der smalle slagvensters tegen 't Noorden, omdat zijne kleine geschilderde, in lood gevatte ruitjes mij den blik naar buiten beletten, en ik staar in de verte.

De ligte morgennevel rolt zijnen sluier samen en het schoone landschap treedt uit de nevelen te voorschijn; alleen nog zilveren gekleurde wolkjes drijven, in smalle kronkelende lijnen, golfsgewijze naar het Noorden en wijzen den loop aan der stille vriendelijke wateren van den Godsvliet en andere spruiten en vlieten. Links stroomen, met het wassende water, de kabbelende golfjes der Hee en stuwen de rijk geladen kielen naar zee. De torens van Oostburg, in 't Noordoosten zichtbaar, rijst, door de eerste stralen van den morgen verlicht, statig ten hemel. Het vlakke, door geene dijken nog verdeelde veld gelijk een groot statig woud met talrijke opene plekken. Die plekken duiden zoovele plaatsen aan, waar de landman zijn koren uitzaaide of waar zijne welige weiden, door tallooze vlieten besproeid, rijke kudden voeden. Hier en daar stijgen donkerder zuilen omhoog en duiden de plaats aan waar de herders der kudden hunne legervuren ontstoken hebben; die vuren zullen weldra met het doorbreken der zon gedooft worden,

als de herders na de vermoeiende nachtwake hunne wapenen afleggen en zich in de veldhut ter ruste begeven, de verdere wacht aan de trouwe honden overlatende. Uit de boschjes van elzen- en eiken-struikgewas verheffen zich zware stammen, met breede kruinen gedekt, eiken in wier schaduw het everzwijn rust, of witte berken die heerlijk door het groen schitteren, piramidale linden en beuken wier hangend loof rijk is aan koele schaduw en waartusschen zilveren sparren en donkere dennen, aangenaam geschakoerd door het zacht groen der lorken of larixen, het vriendelijk licht des hemels zoeken. Ook de blauwe esch en de ranke bleekgroene wilg, ongeknot door de hand des menschen, ontbreken niet. In het plechtig duister dier bosschen doolt de wolf rond, zoekende of hij een van de kudde verwijderd schaap zou kunnen verslinden, en bespiedt de beer de nijverheid der bijen op wier honig hij belust is. De slimme vos loert van tusschen de struiken op snip of patrijs, evenals op de gepluimde bewoners van hoenderhot of eendenvijver. De trage das bespiedt de schuwe hazen en konijnen, en de egel zet zijne stille wandeling voort om slakken en torren te verzamelen voor zijne jongen, terwijl het eekhoorentje door de takken huppelt, om, waar eikel of beukenoot nog niet gerijpt zijn, zich te verzaden aan de jeugdigste spruitjes van het boomloof of de versche naalden der dennen. Raven en kraaien, de geduldige reiger, de waakzame ooievaar, de ruwe havikken, valken en buizerts beloeren de kleine gevederde zangers en vischjes, doch zetten leven en beweging bij aan het statige landschap.

Ook de mensch betreedt dezen, pas uit de hand der natuur tot rust gekomen bodem, en de bosschen weergalmen van den klank der bijl, en de velden zwoegen onder den last der oogsten van den nog maagdelijken grond. 't Is dan ook eene welbevolkte streek, al vergenoegt ieder landzaat zich met eenen kleinen akker en weinige runderen. We staan naar het Noorden, waar ons de Zwingolf, de oude Sincfala, het lichaam der zee genoemd, tegenblinkt, en waarlangs zich de oude Yevendijk verheft. In 't Noordwesten verheft zich Lamminsfiet gezegd ter Sluis, met het liefelijk Brungheers, onder den rook der stad, aan de havenplaats van den ouden vliet. Recht voor ons ligt Slepeldam, de voorhaven van Aardenburg, en tusschen dit en Sluis zien we ter Cruce. Oostwaarts van Slepeldam rust ons oog op Coxyde, en meer nog naar 't oosten op Passegeulemeulen en Diederikskasteel. Voor ons, ten zuiden van Slepeldam breidt zich Havekenswerf aan

wederzijden der Hee uit, en langs die Hee zelve tot aan de Noordpoort der moederstad de stede van Lane Ardenburg, beneden den Oosthavendijk. Het platte land tusschen al die plaatsen is eene bijzondere gemeente, als "de moere van Ardenburch" bekend. Meer naar de stad toe rust het oog op de tuinen van Vinkenbroek en Hulsterloo, en onder ons ligt Groot ter Baerle, het verblijf van eene aanzienlijke Aardenburger schoutenfamilie. 't Geheel is een groot gedeelte van het tooneel, waarop Willem Wittenhoue, de geniale priester van Aardenburg, de personen van zijn overheerlijk dieren-epos "van den vos Reynaerde" laat spelen. Bewijzen? Wel me dunkt die naam van Utenhove, in letterfiguren aan het hoofd van een der handschriften verborgen, ware genoeg, al ontwaarden we in de Weststraat van Aardenburg, aan den linker kaaimuur der Sint Jansbrug, geen huisje nog, door het volk Malperdu (Maupertuis is de naam van den vossenburg) genoemd, al zagen we buiten de Westpoort geen Hulsterloo voor ons, al ontwaarden we benedendijks niet de Wasen of slijkerige binnenoevers der Hee, waarop hier en daar kleine sloopstimmerwerven liggen of wagenmakerijen staan, met die eigenaardige schuren op de plaatjes van Willems Reynaert afgebeeld. In zulk eene schuur werd Tibert, de voortvarende kater verstrikt, en die eiken op de werven waarin de wiggen nog steken, konden heel goed den snoependen Bruin kop en klauwen omklemmen.

Gaan we verder, en — neen laat ons ontwaken, want wij sluimerden en droomden, en onze droom had ons verplaatst in de X^e eeuw. We verwonderen ons over 't spel onzer verbeelding en de afwisselende reeksen van gedachten die in 's menschen brein door elkander kruisen. En toch gaven we den lezer eene schets van den alouden toestand eener streek, die nog heden ten dage praalt met eene landelijke schoonheid, wier eenvoud en lieftalligheid wedijveren kan met de verhevenheid, die de natuur elders ten toon spreidt.

Het zooeven geschetste tooneel is thans omgekeerd. Daar zijn stormen en vloedten gekomen, en oorlog met moord en brand. Deze ruwe krachten hebben hier de gedaante des aardrijks zoodanig veranderd, dat, bij gebrek aan oorkonden en door vaak herhaalde bedrijven, elkander soms in enkele jaren afwisselende, eene geregelde beschrijving dier omwentelingen onmogelijk geworden is. Dit weten we echter: van al de zooeven opgenoemde plaatsen bestaan alleen maar de overblijfselen van Sluis, Oostburg en Aardenburg, waar eene oude hal met belfort,

een enkel muurbrok, een statige kerk met sierlijken ranken toren, te deftig en degelijk om het werk der jongste eeuwen te zijn, ons bewijzen dat die drie plaatsen thans gedaald zijn tot geringe marktvlakken, schoon nog lang gepronkt hebbende met den naam van stad.

De natuurlijke en staatkundige beroeringen hebben dat werk der sloping gewrocht, maar in eenen verhoogden en vruchtbaren bodem eenige vergoeding geschonken voor den handel en de zeevaart van weeer, en de voortgaande beschaving heeft den landzaat leeren inzien, dat geen trotsch Gravenhof met zijnen gewapenden rooverstaat, pronkende met den riddersnaam, geluk en welvaart aan allen brengt.

Geen roofdier belaagt meer onze velden, tuinen of kudden.

Als er eens een vos gevangen wordt voert men hem als eene zeldzaamheid rond, en het opkomend geslacht ziet in hem een stout roofdier; en gelukt het in Vlaanderen een das te betrappen, dan reist men er mede op de kermissen, en het feit wordt in de krant vermeld.

De mensch heeft door de beschaving de wilde dieren verdreven; ze zijn gevluht als de nacht voor den morgen, en natuurschokken hebben de fauna veranderd en de flora gewijzigd. Het wild is thans in deze oorden weinig talrijk, en de Nimrods-zonen, volgers van den Christelijken St. Hubert, kunnen zich het verleden met zijnen overvloed op geen duizendste na voorstellen.

En nu ontwaren we een feit dat onze verwondering wekt, namelijk de vermeerdering eener diersoort, die eenige jaren geleden aan de meesten onzer inwoners onbekend was, althans voor zoover deze de duinstreek niet bewoonden, of het dier uit de natuurlijke historie eenigszins hadden leeren kennen. Wij bedoelen het wild konijn, dat zich in de laatveertig jaren in de omstreken van Aardenburg gevestigd heeft. Wij wenschen iets van die nederzetting, maar vooraf iets over dat oord mede te deelen.

Het jaar 1611 — een jong tijdperk ten opzichte van deze streken — was een rustig jaar; stormen, vloedden, oorlogsgeweld hadden elkan- der bijna zonder ophouden afgewisseld; Beooster- en Bewester-Eede, eene streek van ongeveer vijf uren lengte en twee à drie uren breedte, lag *metter zee gemeene* onder de golven.

De fiere landzaat, trouw aan de eens aangenomen Unie van Utrecht, had liever de zee tot heer van zijn geweest, dan den overmoedigen Spanjaard, en jubelend en juichend gaf hij, wat hij niet houden kon, aan de golven over. Alleen de welversterkte steden, wier wallen nu

als zeedijken dienden, verhieven 't hoofd uit de baren, en hare ingezetenen voerden den oorlog ter zee.

Nauwelijks echter kwam er eenige verademing, of men besloot het zuidelijk gedeelte van Beooster- en Bewester-Eede aan den landbouw terug te geven, en van het Brugsche Kanaal (het oudere Zwin, de eigenlijke Sinefacla,) ten westen van Lapscheure, werd een dijk aangelegd tot aan de Westpoort van Aardenburg en buiten de Oostpoort dezer stad oostwaarts voortgezet, even links voorbij Sint Kruis tot aan het Haantjes gat, dat het achterste deel van het latere Coxijnsche gat (een oude Zwingolf) vormde; deze dijk was de Sint Pietersdijk, aldus genoemd naar de vermaarde Gendsche abdij, wier geestelijken, alstoen eigenaren, ruimschoots tot de kosten der nieuwe bedijking bijdroegen. Waarom volgde die dijk de beschreven richting? Het antwoord, op deze vraag te geven, wijst op een verschijnsel, dat wel de aandacht verdient. De Vlaamsche kust (we spreken van onzen voorhistorischen tijd) was vroeger bepaald door eene heuvelrij en heistreck, die van Antwerpen, in eene in vele bochten slingerende lijn, tot in de buurt van Mont Cassel (Kassel) voortliep. Daarlangs ontstond voorland; de laatste poging, die de natuur aanwendde bij de vorming van dat voorland, was eene duinenreeks. Doch zij had geen tijd om deze vorming te voltooien, dewijl zee en stormen de overhand kregen over de landvorming door nederzetting. Beide krachten bleven op deze lijn (evenwijdig met den nog bestaanden Sint Pietersdijk) in evenwicht, en zoo ontstond langs deze lijn eene smalle zandstrook van wit en rood zand (onder Sint Kruis heeft men zelfs nog overstuivingen op kleine schaal), dat men niet in kultuur bracht, maar met hout beplante, zooals die strook gedeeltelijk nog beplant is. Gaan wij de strook even na: Bewester-Eede, dat de overstroming uit het Noordwesten kreeg, ondervond geweldiger schok dan Beooster-Eede, zoodat eene strook van een half uur lang, van het Zwin tot voorbij Lapscheure, van het zand beroofd, eene lage kleistreek bleef, door het Lapscheursche gat in tweeën verdeeld. Van even beoosten Lapscheure, tot aan de Westpoort van Aardenburg, rees de zandstrook vrij onregelmatig. Oost en West van oud Heille is ze lager en minder houtrijk, vandaar tot aan den Praatvliet even bewesten Aardenburg nog lager, van den Praatvliet tot aan de poort is ze eenige voeten gerezen en meer houtrijk, van Aardenburg's Oostpoort tot Sint Kruis is ze weer lager, doch rijst onmerkbaar van het Westen naar het Oosten, om even achter

Sint Kruis haar hoogste punt te bereiken en naar het Haantjes gat af te dalen. Van Aardenburg tot achter Sint Kruis vindt men nog eenige eiken boschjes, die vroeger met de geroiden samenhangen en den weg van Aardenburg tot over Sint Kruis maakten tot een echten boschweg, met miniatuur-kloven en zandheuveltjes.

Achter deze smalle zandstrook ligt, tot tegen de grave Jansdijk, eene strook zeer vruchtbare grond, teelaarde en ligte klei, langs den dijk tot zand overgaande, en achter den dijk (de oude oevers en bed van den Lieve-stroom uitgezonderd), tot tegen de Vlaamsche heuvelen en bosschen, geheel aangespoeld zand. Dit alles bewijst, onzes inziens, dat deze lange zandrug eene onvoltooide duinreeks is. Vroeger was deze strook met eiken, elzen, linden, beuken, berken en wilgen opgaand en slaghout begroeid, het geliefkoosd verblijf van vossen, wezels, bunsings, egels en hazen, voor drie eeuwen ook van wolven. Thans vindt men er alleen zeldzaam, de wezel, den busing, die beter vertegenwoordigd, benevens den egel, de spitsmuis in gering aantal, de mol in overvloed, de haas niet zeer talrijk, doch een steeds vermeerderend aantal konijnen.

Het konijn is hier eerst sedert de laatste dertig jaren komen wonen. Het huise in niet zeer grooten getale in de Kadzandsche duinen, en werd vandaar naar de gewezen Elderschans (het buitengoed Rustenburg even bowesten Aardenburg) overgebracht. Bij gelegenheid dat de binnenvijver, de oude vestinggracht, gedeeltelijk droogliep, ontsnapten enkele konijnen en vestigden zich op den ouden buitenwal der schans, en vervolgens in een paar eikenboschjes van weinige hectaren oppervlakte, waaruit zij des nachts overvloedig voedsel konden halen, daar deze door eene welig bebouwde streek omringd is. De vestiging van het konijn langs dit gedeelte van den Sint Pietersdijk moge toevallig zijn, doch wat te denken van zijne verschijning achter Sint Kruis? Dezerzijds Sint Kruis ligt een boschje van weinige hectaren grootte, juist in den hoek van twee wegen; daarachter ligt eene zeer lage, waterige weide, in 't zuiden een groen boschje, waarop eene arbeiderswoning staat. Het front van dit boschje is ongeveer 50 meters langs den weg. De hoek is verheven, en dit is uren in de rondte de eenige plaats waar steeds varens wassen. Deze hoek heeft alleszins 't aanzien van de gronden aan den voet der duinen. Dit boschje nu wemelt van wilde konijnen, terwijl men in 't Westen een uur, in 't Oosten drie kwartier ver moet gaan, om weder konijnen te vinden. Telken jare laat de eigenaar uit het na-

burige Eecloo, waar weder veel konijnen huizen, een drietal fretten komen, die zich van 3 à 4 dozijn konijnen meester maken; nu en dan schiet hij er ook wel een, doch met ieder voorjaar kan men in 't vroege morgenuur of tegen den namiddag heele troepjes konijnen ontwaren, zoodat zij, dank zij hunne groote vruchtbaarheid, niet uitgeroeid worden. Hoe komen nu deze dieren zoo uitsluitend op dat geïsoleerd plekje grond?

Mag men hier aan verhuizing denken, dan moet men het instinct van dit dier bewonderen, dat rondom in uitgestrekte akkers een geschikt plekje weet te vinden om zijne hollen te graven en zijn familieleven te leiden. Het volgende is nog sterker: de Isabella-polder, sedert 1649 droog en uit ligte klei bestaande, bepaalt Aardenburg in het Noorden en Oosten. In 't Noorden steekt in deze gronden de groote Noordhalvemaan der oude vestingwerken als een kaap in zee vooruit. Deze halve maan is, wat den buitenwal betreft, tot weide-, wat het binnenste aangaat, tot tuingrond gemaakt, en deze gronden bestaan hoofdzakelijk uit zand met klei. Niettegenstaande er het geheele jaar door getuinierd wordt, groef een arbeider onder 't spitten, den 1sten Maart jl., een nest van zes jonge konijnen uit, terwijl de moer 't ontvluchtte. Men dacht dat de hazen de kool en peen kaapten, doch nu blijkt het dat het konijn de roover is, en dat alles nabij een wind- en stoommolen, een tuinierswoning en eene kleine boerderij in de onmiddellijke nabijheid.

Aardenburg, Mei 1875.

NASCHRIFT. — Professor HARTING had de vriendelijkheid mij mede te deelen, dat mijn stukje in den loop van 1875 niet meer zou kunnen geplaatst worden wegens overvloed van stof: gelukkig verschijnsel, doch van daar de late opname. Dezer dagen de proef ontvangende, ben ik in de gelegenheid mede te deelen, dat in de laatste dagen van Augustus 1876, op de bovenbedoelde halve maan weér een nest konijnen is uitgegraven (vier stuks), en dat in een thans onbebouwd gedeelte van Aardenburg, in de onmiddellijke nabijheid van tuinen en boomgaarden, waar eenmaal het hof van Marcken verrees aan de Oude Burchstraat, een druk bezochte weg, zich eene nieuwe konijnen-kolonie vestigde, en wel onder een zoogenaamde "houtvim" of houtstapel.

Sept. '76.

Roos.